

**АКТУАЛЬНІ КОНЦЕПТИ У СУДОВОМУ ДИСКУРСІ
(НА МАТЕРІАЛІ ЗАХИСНИХ АДВОКАТСЬКИХ ПРОМОВ)**

У сучасному мовознавстві активно вивчається впливовий потенціал мови в різних типах дискурсу: рекламному (А. Ковалевська, Т. Ковалевська, О. Ткачук-Мірошніченко), політичному (Н. Кондратенко, Н. Кутуза, В. Маслова, А. Чудинів), публічному (О. Павлова), юридичному (Н. Коваль, Л. Попова), судовому (М. Д. Голєв, Т. В. Дубровська), адвокатському (Г. В. Карпук) тощо. Відзначимо, що особлива увага приділяється мовним аспектам юридичної сфери діяльності, а саме дослідженню судових промов, що засвідчують ґрунтовні праці Н. Алексєєва, В. Дев'яткіна, Р. Кацавець, А. Молдована. Проте досі не виявлено характерні концептосфери адвокатських промов попри те, що саме вони є своєрідним значеннєвим стрижнем таких мовленнєвих масивів і зумовлюють їхній впливовий потенціал. Наведене визначає актуальність та загальну скерованість пропонованої статті, що увиразнює і залучення оригінального фактичного матеріалу — збірника «Судові промови адвокатів України», який містить тексти промов відомих адвокатів України різних поколінь: від фахівців радянського періоду до представників сучасного правництва, які вели захист у кримінальних і цивільних справах [7].

Мета роботи полягає у виявленні актуальних концептів у судових промовах адвокатів. Досягнення поставленої мети вимагає вирішення таких завдань: 1) виокремити та пояснити лінгвістичну природу найчастотніших лексем-концептів у судових промовах адвокатів (за збіркою «Судові промови адвокатів України»); 2) пояснити їхню роль в обраному жанрі з огляду на притаманну їм іманентну впливовість.

Слово *концепт* походить від латинського *conceptus*, що в перекладі означає «думка, уявлення, поняття» і первинно застосовувалося як термін логіки та філософії [2, с. 281]. Серед науковців, які займалися вивченням цього напрямку у мовознавстві, відомі Н. Арутюнова, В. Випюгров, В. Григор'єв, Р. Карпак, К. Льюїс, Б. Рассел та інші. Оскільки названий термін як лінгвістична категорія виник порівняно недавно, усталеного визначення концепту в мовознавстві немає. Звернімося з цим питанням до деяких авторитетних видань. У «Лінгвістичному енциклопедичному словнику» подається таке трактування аналізованого терміна: «те ж, що і граматична чи семантична категорії, зазвичай не вищого рівня узагальнення, наприклад, поняття двійни, поняття події, поняття неактуально теперішнього часу і т.ін.; у цьому значенні став часто вживатися термін «концепт». Далі подається

роз'яснення: «Поняття (концепт) — явище того ж порядку, що і значення слова, але розглядається в щещі іншій системі зв'язків; значення — у системі мови, поняття — у системі логічних відношень і форм, що досліджуються як у мовознавстві, так і в логіці» [6, с. 383]. Тобто різниця між значенням і концептом убачається у пов'язаності першого зі знаком, одиницею мови.

Отже, під мовним концептом ми розумімо семантичну категорію, що діє в системі логічних відношень і є вербалізованим вираженням певного культурного контексту з усім розмаїттям супровідних значень, уявлень й асоціацій, який є, у свою чергу, елементом концептуальної картини світу як окремої людини, так і людської спільноти. Концепт має динамічну сутність, він здатний поповнюватися, змінюватися та відбивати людський досвід.

Дослідження засвідчило, що найбільш поширеними концептами у переконливих судових промовах адвокатів є універсальні цінності, які щонайперше номінують притаманну правникарству терміносистему, виражені у концептах: «закон» (384), «істина» (252), «справедливість» (234), «факт» (208) аргумент (192), доказ (188). Вживання лексем, що актуалізують такі цінності, можна пояснити цілями судового засідання — пошук істини, винесення рішення згідно із законом, принципом справедливості. Ключові слова *закон, законний, істина* використовуються у поєднанні з лексемами *могутність, служба, згідно із законом*, що акцентує на ролі закону та істини, справедливості.

Друге місце посідають концепти, за допомогою яких апелюють до людських цінностей, а саме «сім'я» (184), родина (174) «здоров'я» (162), «життя» (169), добробут (146). Серед них найчастішою є апеляція до цінностей сім'ї. Ключовими словами, які вербалізують названий концепт, є *сім'я, родинний, перелік членів родини: мати, діти, дитина, батьки, брат, сестра*. Такі слова використовують у поєднанні з емоційно-оцінними лексемами, частіше за все негативної оцінки *горе (для родини), страждання, нещастя, випробування*, які роблять акцент на страждання та біль близьких людей у випадку несправедливого засудження підсудного.

Розглянуті типи апеляцій у переконливих промовах адвокатів сприяють моделюванню згоди адресата з позицією аргументатора, створенню мотивації до бажаної дії. Важливість цих апеляцій у переконанні можна пояснити тим, що вони створюють ситуації когнітивного комфорту. Зауважимо, що з метою досягнення впливового ефекту адвокати послуговуються різними комунікативними стратегіями і тактиками, виконуючи різні функціональні ролі, а іноді й «надягаючи» різні соціальні маски. В залежності від ролей і масок варіюється апеляція до тих чи інших концептів.

Узагальнюючи результати дослідження, відзначимо, що адвокати часто використовують концепти, за допомогою яких апелюють до

універсальних галузевих понять, які щонайперше номінують притаманну правникарству терміносистему, та загальнолюдських цінностей, за допомогою яких активують фундаментальну позитивну оцінність, а у поєднанні з емоційно-оцінними лексемами — негативізують контекст, моделюючи наслідки несправедливого засудження.

Список використаних джерел

1. Арутюнова Н. Д. Поиятис судьбы в контексте разных культур / Научный совет по истории мировой культуры. / Н. Д. Арутюнова. — М.: Наука. 1 полугодие. — 1994. — 320 с.
2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. /Д. І. Ганич, І. С. Олійник. — К.: Вища школа. — 1985. — 360 с.
3. Карнап Р. Значение и необходимость: Пер. с англ. / Р. Карнап. — М.: Изд-во иностранной литературы. — 1959. — 382 с.
4. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування: Монографія. / Т. Ю. Ковалевська. — Одеса: Астропринт. — 2008. — 324 с.
5. Колесов В. В. «Жизнь происходит от слова...». / В. В. Колесов. — Санкт-Петербург: Златоуст. — 1999. — 368 с.
6. Лингвистический энциклопедический словарь / В. Н. Ярцева. — М.: Сов. энциклопедия, 1990. — 685 с.
7. Судові промови адвокатів України / Редкол.: В. В. Мелведчук (голова) та інші — К.: Ред. журн. «Адвокат», 2000. — (Сер. «Адвокатура України»). Кн. І. — 216 с.

ЗАВАЛЬСЬКА Л. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри прикладної лінгвістики

КОМУНІКАТИВНІ РОЛІ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ДИСКРЕДИТАЦІЇ

Політична комунікація належить до актуальних проблем дослідження сучасної науки, зокрема лінгвістики (див. праці Т. Ковалевської, Н. Кондратенко, Н. Петлюченко, Л. Славової, А. Чудінова, О. Шейгал та ін.). Окремі питання, пов'язані з комунікативною взаємодією політиків, умовами спілкування, комунікативними стратегіями й тактиками в політичному дискурсі перебувають у центрі уваги лінгвопрагматиків. Зв'язки між мовленнєвою структурою повідомлень і відповідною ситуацією спілкування визначають напрям дослідження комунікації як стратегічного процесу. Одним з важливих аспектів цього процесу є вибір комунікативної поведінки, реалізований за допомогою стратегій і тактик.